

Дал Роальд

Роальд Дал (англ. Roald Dahl, нар. 13 вересня 1916 – пом. 23 листопада 1990) – валлійський письменник, автор романів, казок і новел, написаних як для дорослих, так і для дітей. Лауреат чисельних премій, військовий герой. Його найвідомішими творами є: «Чарлі і шоколадна фабрика», «Джеймс і гігантський персик», «Матильда», «Відьми», «Докори» та «ВДВ (Великий Дружній Велетень)». За сюжетами його книжок знято культові кінофільми Willy Wonka & the Chocolate Factory у 1971 (рیمейк «Чарлі і шоколадна фабрика» у 2005), та анімаційний Незрівнянний містер Фокс, «Гремліни», та ще декілька.

Зібрання творів: http://royallib.com/author/dal_roald.html

Джеймс і гігантський персик http://shron.chtyvo.org.ua/Dal_Ruald/Dzheims_i_hihantskyi_persyk.pdf

Матильда: http://shron.chtyvo.org.ua/Dal_Ruald/Matylda.pdf

Чарлі і шоколадна фабрика: http://krasna.hol.es/book/ditu/6/Z_ilyustratsiyami_Charli_i_shokoladna_fabrika.pdf

Чарлі і шоколадна фабрика

Розділ 1. А ось і Чарлі

Ці двоє старезних людей - батько й мати пана Бакета. Їх звати дідунь Джо та бабуся Джозефіна.

А ці двоє старезних людей - батько й мати пані Бакет. Їх звати дідусь Джордж та бабуня Джорджина. [6]

Це - пан Бакет. Це - пані Бакет. Пан та пані Бакети мають синопка, якого звати Чарлі Бакет.
Це - Чарлі.

Добрий вам день. І вам добрий день. І вам.

Він радий вас бачити.

Уся їхня родина - шестеро дорослих (полічіть) і малий Чарлі Бакет - мешкає в дерев'яній хатинці на краю великого міста. [7]

Хатинка аж ніяк не була розрахована на стількох людей, і жилося їм там страшенно незручно. Мала вона всього дві кімнатки й однісіньке ліжко. Ліжко віддали чотирьом стареньким, бо вони ж такі кволі й утомлені. Такі втомлені, що ніколи й не злазили з ліжка.

Дідунь Джо та бабуся Джозефіна лежали з одного кінця, а дідусь Джордж та бабуня Джорджина - з другого.

Пан і пані Бакети спали з малим Чарлі Баке-том в іншій кімнатці, на матрацах на підлозі.

Влітку це ще було сяк-так, а от узимку, коли по підлозі цілісіньку ніч віяли крижані протяги, ставало нестерпно.

Вони й не мріяли купити кращу хату, чи хоч би ще одне ліжко, бо були дуже вбогі.

З усієї родини роботу мав тільки пан Бакет. Він працював на фабриці зубної пасти, де цілий день сидів на лаві, накручуючи кришечки на тубики з пастою. Але за накручування [8] кришечок багато не платять, і бідолашний пан Бакет, хоч як багато він працював і як швидко накручував кришечки, ніколи не заробляв стільки, щоб купити бодай половину потрібних для такої великої родини речей. Грошей не вистачало навіть на харчі. На сніданок вони їли хліб з маргарином, на обід - варену картоплю з капустою, а на вечерю - капустак. Трохи краще бувало в неділю. Усі чекали, коли настане неділя, бо хоч страви готували ті самі, але кожному дозволялося з'їсти по дві порції.

Бакети, звісно, не вмирили з голоду, але всім їм - обом дідусям, обом бабусям, батькові Чарлі, матері Чарлі і особливо малому Чарлі - з ранку до ночі здавалося, що животи поприсихали до спин.

Чарлі було найгірше. І хоч батько з матір'ю часто за обідом чи вечерею віддавали йому свої порції, та хлопцеві все одно було мало, бо він ріс. Чарлі страшенно кортіло чогось ситнішого [9] й смачнішого за капусту з капустаком. А понад усе він хотів... ШОКОЛАДУ.

Йдучи вранці до школи, Чарлі бачив у вітринах крамничок цілі стоси величезних шоколадних плиток. Він зупинявся й дивився на них, притискаючись носом до скла і стікаючи слиною. Щодня він бачив, як інші дітлахи виймали з кишень шоколадні цукерки й пожадливо їх поглинали, і це, звичайно, була для нього велика мука.

Чарлі Бакет міг відчутти смак шоколаду єдиний раз на рік, на свій день народження. Уся родина заощаджувала для цього гроші і, коли наставав знаменний день, Чарлі з самісінького чудесного ранку дарували невеличку шоколадну плиточку. І щоразу він акуратно ховав цю плиточку в спеціальну дерев'яну коробочку і зберігав її, ніби вона була зі щирого золота. Кілька наступних днів не смів до неї навіть торкатися - тільки дивився. Коли ж урешті не [10] витримував, то віддирав з *куточка манюсінський* шматочок паперової обгортки, щоб визирнув *манюсінський* шматочок шоколаду, а тоді відкушував звідти *манюсінську* крихточку - аби тільки відчутти цей чудесний солодкий смак, що поволі розтікався по язичці. На другий день відкушував ще одну крихточку, а тоді ще і ще. Отак Чарлі примудрявся розтягти десятицен-тову плиточку шоколаду більш як на місяць.

Але я ще не сказав вам про одне лихо, що мучило малого шоколадолюба Чарлі понад усе. Воно докучало йому набагато більше, ніж якась там споглядання шоколадних плиток у вітринах крамниць чи поїдання іншими дітьми шоколадних цукерок просто перед його носом.

Гіршої муки годі було уявити:

У цьому місті, майже біля самої хатинки, де мешкав Чарлі, стояла ВЕЛИЧЕЗНА ШОКОЛАДНА ФАБРИКА!

Ви собі уявіть! [11]

І то була не якась там звичайна шоколадна фабрика. То була найбільша й найвідоміша в цілому світі фабрика! Називалася вона «ВОНКА», а власником її був містер Віллі Вонка, найкращий за всі часи виробник і винахідник шоколадних цукерок. І що то була за чудесна, неймовірна будівля! Оточена височенним муром з величезною залізною брамою, вона вся диміла й химерно гула. А повітря навколо муру аж на кілометр просякло густими й розкішними пахощами рідкого шоколаду!

Двічі на день, ідучи до школи й повертаючись додому, малий Чарлі Бакет мусив проминати фабричну браму. І щоразу він дуже-дуже сповільнював крок, задирав носа й на повні груди вдихав цей неповторний шоколадний запах, що огортав його звідусіль.

Ох, як же йому подобався цей запах!

І як же він прагнув потрапити на фабрику й побачити, що ж там усередині. [12]

Розділ 2. Фабрика містера Віллі Вонка

Вечорами, досьорбавши водянистий капустак, Чарлі завжди заходив у кімнатку до дідусів і бабусь, щоб послухати їхні розповіді, а потім побажати їм на добраніч.

Усі старенькі мали за дев'яносто років. Були вони зморщені, мов сухі сливи, й худі, мов кістяки. Удень вони, від холоду понатягавши на голови нічні ковпаки, тулилися в ліжку, по Двоє з кожного кінця, і з нудьги дримали. Та [13] варто їм було почути, що відчиняються двері й лунає онуків голос: «Добрий вечір, дідуню Джо й бабусю Джозефіно, дідусю Джордж і бабуню Джорджино», - як усі четверо хутенько сідали на ліжку, їхні старі зморшкуваті лица спалахували радісними усмішками - і починалася розмова.

Вони любили цього хлопчика. Чарлі був їхньою єдиною в житті радістю і вони цілісінькими днями чекали його вечірніх відвідин. Незрідка заходили й батьки Чарлі, ставали біля дверей і теж слухали розповіді стареньких. Отак щовечора на півгодини ця кімната сповнювалася

щастям, а родина забувала про голод і холод.

Якось увечері, коли Чарлі зайшов до дідусів з бабусями, він запитав:

- А чи *справді* шоколадна фабрика «Вонка» найбільша в світі?

- *Чи справді?* - здивувалися водночас усі [14] четверо. - Аякже! Святий Боже, невже ти не знаєш? Та вона *в п'ятдесят разів* більша за будь-яку іншу фабрику!

- А чи справді містер Віллі Вонка найуміліший на світі виробник шоколаду?

- Любий хлопчику, - сказав дідунь Джо, вмощуючись на подушці вище, - та світ не бачив такого *дивовижного, фантастичного, неймовірного* виробника шоколаду, як містер Віллі Вонка! Я гадав, що *всі* це знають!

- Я знаю, дідуню Джо, що він відомий, і знаю, що він дуже вмілий...

- Умілий? - вигукнув старенький. - Це не те слово! Він просто *чарівник!* Він робить з шоколадом *усе - усе*, що забажає! Правда ж, дорогенькі?

Старенькі поволі закивали й підтвердили усі втрьох:

- *Щира правда. Правдивіше* не буває. А дідунь Джо додав: [15]

- Ти хочеш сказати, що я *не розповідав* тобі про містера Віллі Вонку та його фабрику?

- Ніколи, - відповів малий Чарлі.

- О Господи всемогутній! Не знаю, що це зі мною сталося!

- Дідуню Джо, то, може, розкажете зараз?

- А чому ж ні? Сідай отут на ліжку й уважно слухай.

Дідунь Джо був з усіх чотирьох найстарший. Мав дев'яносто шість з гаком, а це дуже похилий вік. Як і всі старезні люди, він був слабкий та кволий і цілий день майже не розмовляв.

Зате вечорами, коли в кімнату заходив любий онук, дідунь якимось дивом ніби знову молодшав. Утома й кволість його покидали, він ставав веселий і енергійний, мов юнак.

- Ой, що то за людина, містер Віллі Вонка! - вигукнув дідунь Джо. - Чи знаєш ти, скажімо, що він сам винайшов понад двісті нових [16] сортів шоколадних цукерок, кожен вид з інакшою начинкою, кожен солодший і смачніший за вироби усіх інших кондитерських фабрик!

- Свята правда! - підтвердила бабуся Джозефіна. - А ще він розсилає їх у всі кінці світу! Це ж так, дідуню Джо?

- Так, дорогенька, так. І всім королям та президентам світу. Але він виробляє не тільки шоколадні цукерки. Де там! Він має про запас деякі просто *фантастичні* винаходи, цей містер Віллі Вонка! Чи знаєш ти, що він придумав, як виготовляти шоколадне морозиво, щоб воно годинами не тануло без холодильника? Влітку його можна цілий ранок протримати на сонці - і воно не потече!

- Та це ж неможливо! - витріщився на ді-Дуня Чарлі.

- Авжеж, неможливо! - вигукнув дідунь Джо. - Це просто безглуздя! Але містер Віллі Вонка це зробив! [17]

- Саме так! - погодилися всі інші, киваючи головами. - Містер Вонка це зробив.

- Окрім того, - вів далі дідунь Джо, говорячи тепер дуже повільно, щоб Чарлі не проґавив ані слова, - пан Віллі Вонка вміє виготовляти зефір, що має смак фіалок, і чудові карамельки, які, поки їх смокчеш, кожні десять секунд міняють колір, і малесенькі пір'їсті льодянички, які смачненько тануть, щойно торкнешся до них губами. Він може зробити жуйку, яка ніколи не втрачає смаку, і цукеркові кульки, які можна роздути до неймовірних розмірів, а тоді проштрикнути шпилькою і проковтнути. А ще він володіє таємним методом виготовлення гарненьких синичих яечок у чорну цяточку. Коли покласти таке яечко в рот, то воно поволі меншає, аж раптом щезає цілком, а на кінчику язика залишається крихітне й рожеве цукрове пташеня.

Дідунь Джо стих і поволі провів кінчиком [18]

язика по губах. - Ото тільки подумаєш про таке, і вже тече слина, - додав він.

- У мене теж, - зізнався малий Чарлі. - Але прошу вас, далі.

Батьки Чарлі, пан і пані Бакети, під час розмови тихенько зайшли до кімнати і стояли тепер, слухаючи, біля дверей.

- А розкажи Чарлі про божевільного індійського принца, - запропонувала бабуся Джозефіна. - Йому цікаво буде почути.

- Маєш на увазі принца Пондівішну? - перепитав дідунь Джо й захихотів.

- То *цілковитий* псих! - втрутився дідусь Джордж.

- Але дуже багатий, - додала бабуня Джор-джина.
- А що він такого зробив? - зацікавився Чарлі.
- Слухай, - сказав дідунь Джо, - я зараз розповім. [19]

Розділ 3. Містер Вонка та Індійський принц

- Принц Пондівішна написав містерові Вонці листа, - почав дідунь Джо, - і попросив, щоб той приїхав аж у Індію і побудував йому величезний палац з самісінького шоколаду.

- І що, дідуню, містер Вонка це зробив?

- Аякже. І що то був за палац! Там було сто кімнат, і все було зроблене з темного чи світлого шоколаду. Шоколадна цегла, шоколадний цемент, шоколадні вікна, усі стіни й стеля були з шоколаду, а ще килими, картини, ліжка й меблі. А з кранів у ванній лився гарячий шоколад.

Коли все було завершено, містер Вонка сказав принцові Пондівішні: [20]

- Мушу Вас, однак, попередити, що довго все це не простоїть, тому не гайте часу й починайте їсти.

- Дурниці! - закричав принц. - Я не їстиму власного палацу! Не гризтиму сходів і навіть стін не лизатиму! Я в ньому буду жити!

Але містер Вонка мав, зрозуміло, рацію, бо незабаром після цього настав спекотний день, сонце припекло й палац почав поволі танути й розтікати по землі.

Божевільний принц, який дрімав собі у вітальні, прокинувся й побачив, що пливе у величезному липкому й коричневому озері шоколаду.

Малий Чарлі завмер на краєчку ліжка, не зводячи очей з дідуня. Обличчя його було схвильоване, а очі такі круглі, що аж світилися білки.

- Це - правда? - засумнівався він. - Чи ви мене обманюєте?

- Правда! - вигукнули усі четверо стареньких. - Чистісінька правда! Спитай кого хочеш! [21]

- І це ще не вся правда, - додав дідунь Джо, нахилився до Чарлі й зашепотів ледь чутно й таємничо: - Ніхто... звідти... не... виходить!

- Звідки? - перепитав Чарлі.

- /... ніхто... не... заходить... туди!

- Куди?! - вигукнув Чарлі.

- На фабрику «Вонка», а то куди ж!

- Дідуню, ви про що?

- Про працівників, Чарлі.

- Про працівників?

- На всіх фабриках, - пояснив дідунь Джо, - є працівники, які щоранку й щовечора заходять і виходять з воріт... на всіх, окрім фабрики «Вонка»! Чи ти хоч раз бачив хоч однісіньку людину, яка б туди зайшла... або звідти вийшла?

Чарлі обвів поглядом усі чотири старезні обличчя, які на нього дивилися. Були вони приязно всміхнені й водночас цілком серйозні. Не було й знаку, що це жарт чи обман.

- Ну? Що скажеш? - домагався дідунь Джо. [22]

- Я... я навіть не знаю, дідуню, - почав затинатися Чарлі. - Коли я проходжу повз фабрику, то ворота завжди замкнені.

- Отож бо! - вигукнув дідунь Джо.

- Але ж там повинні працювати якісь люди...

- Ні, Чарлі, не люди. Принаймні, не звичайні люди.

- А хто?! - аж закричав Чарлі.

- Ага... Отож бо й воно... Це ще один приклад розуму й умілості містера Віллі Вонки.

- Чарлі, синку, - озвалася з дверей пані Ба-кет, - пора вже спати. Годі на сьогодні.

- Ой, мамусю, я мушу почути...

- Завтра, синку...

- Справді, - погодився дідунь Джо, - решту розповім завтра. [23]

Розділ 4. Таємні працівники

На другий вечір дідунь Джо повів розповідь далі.

- Розумієш, Чарлі, - сказав він, - ще недавно на фабриці містера Віллі Вонки працювали тисячі працівників. Аж раптом якогось дня містер Вонка мусив попросити їх усіх піти додому й більше ніколи не вертатися.

- А чому? - здивувався Чарлі. [24]

- Через шпигунів.

- Яких шпигунів?

- Розумієш, усі інші виробники шоколаду стали заздрити, що містер Вонка виробляє такі чудові цукерки, й почали засилати шпигунів, щоб ті повикрадали його таємні рецепти. Шпигуни влаштувалися на фабрику «Вонка», прикидаючись звичайними працівниками, і вивідували, як робиться те чи те.

- А тоді верталися на свої фабрики і все розповідали? - запитав Чарлі.

- Атож, - підтвердив дідунь Джо, - бо незабаром фабрика Фікельґрубера почала виробляти морозиво, яке не тануло навіть під пекучим сонцем. Потім фабрика пана Тицьно-са випустила жуйку, що не втрачала аромату, скільки її не жуй. А тоді ще й фабрика пана Слаґворта почала виготовляти цукеркові кульки, які можна було роздути до велетенських розмірів, проштрикнути шпилькою і проковтнути. [25] І так далі, і так далі. Містер Віллі Вонка рвав на собі бороду й кричав: «Який жах! Я збанкрутую! Скрізь шпигуни! Я мушу закрити фабрику!»

- Але ж він її не закрив! - вигукнув Чарлі.

- Та ні, закрив. Сказав працівникам, що йому дуже прикро, але всі вони мають вертатися додому. Тоді замкнув головну браму й повісив на неї ланцюга. Отак зненацька величезна шоколадна фабрика містера Вонки завмерла й спорожніла. З димарів перестав іти дим, стих гул машин, і не було відтоді випущено жоднісінької шоколадки чи цукерочки. Ніхто звідти не виходив і ніхто не заходив, та й сам містер Віллі Вонка десь зник.

- Минали місяці, - вів далі дідунь Джо, - а фабрика все була на замку. І всі казали: «Бідний містер Вонка. Він був такий приємний. І які чудові штучки виготовляв. Але тепер йому гаплик. Усе пропало».

А тоді сталося щось дивовижне. Якось рано-вранці з високих фабричних димарів засоталися тоненькі смужечки білого диму! Мешканці міста зупинилися й дивилися на них. «Що це таке? - гукали вони. - Там хтось розпалив вогонь! Мабуть, містер Вонка знову відкрив фабрику!» Усі помчали до брами, сподіваючись, що вона відчинена навстіж, а містер Вонка знову радо зустрічає своїх працівників.

Та ба!

Величезна залізна брама була замкнена, ланцюг, як і раніше, висів на ній надійно, а самого містера Вонки ніде не було видно.

«Але ж фабрика *працює!*» - дивувалися люди. - Послухайте! Чути машини! Вони знову гудуть! А в повітрі пахне шоколадом!»

Дідунь Джо нахилився, торкнув Чарлі за коліно довгим худим пальцем і неголосно сказав:

- Та найдивніше, Чарлі, що у фабричних

вікнах рухалися маленькі темні тіні. Люди з вулиці бачили їх за матовими шибками.

- А чиї то були тіні? - миттю зацікавився Чарлі.

- Саме це всі й хотіли знати.

«Там повно працівників! - кричали люди. - Але ж ніхто туди не заходить! Брама замкнена! Це якесь божевілля! І ніхто звідти не виходить!»

- Не було жодного сумніву, - сказав дідунь Джо, - що фабрика запрацювала. Відтоді вона так і працює, ось уже десять років. А шоколадки й цукерки, виготовлені на ній, стають усе смачніші й фантастичніші. Зрозуміло, що тепер, коли містер Вонка винаходить якийсь новий дивовижний сорт цукерок, то вже ні пан Фікельґрубер, ні пан Тицьніс, ні пан Слаґ-ворт, ні будь-хто інший не спроможний його відтворити. Жоден шпигун не може проникнути на фабрику, щоб вивідати рецепт.

- Дідуню, але хто ж, - вигукнув Чарлі, - хто саме працює на фабриці містера Вонки?

- Чарлі, цього ніхто не знає.

- Та ж це *нісенітниця!* Чому ніхто його не спитав?

- Бо ніхто його тепер не бачить. Він не виходить з фабрики. Звідти з'являються тільки шоколадки й цукерки. Вони вискакують зі спеціального люка в стіні, вже запаковані й заадресовані, і їх щодня забирають поштові фургони.

- Дідуню, що ж то за люди там працюють?

- Любий хлопчику, - відповів дідунь Джо, - це найбільша таємниця у світі виробників шоколаду. Ми знаємо про тих людей лиш одне. Вони - малесенькі. Невиразні тіні, що іноді з'являються за вікнами, здебільшого пізно ввечері, коли горить світло, належать *крихітним* людям, не вищим за моє коліно...

- Таких людей не буває, - заперечив Чарлі. [29]

Саме тут до кімнати зайшов пан Бакет, батько Чарлі. Він повернувся додому з фабрики зубної пасти і схвильовано розмахував вечірньою газетою.

- Чули новину? - вигукнув він. І підняв газету, щоб було видно величезний заголовок:

НАРЕШТІ ФАБРИКУ «ВОНКА» ВІДКРИЮТЬ ДЛЯ КІЛЬКОХ ЩАСЛИВЦІВ

Розділ 5. Золоті квитки

- Це означає, що людям дозволять зайти на фабрику?! - вигукнув дідунь Джо. - Ану читай, що там написано - швиденько!

- Гарзд, - сказав пан Бакет, розгладжуючи газету «Вечірній вісник». - Слухайте.

Містер Вонка геніальний виробник цукерок, якого ніхто не бачив уже десять років, прислав сьогодні таке оголошення

Я, Віллі Вонка, вирішив дозволити цього року відвідати мою фабрику п'ятьом дітям. Майте на увазі - тільки *п'ятьом* і не більше. Цих п'ятьох щасливців я скрізь водитиму [31] особисто і дозволю їм побачити всі фабричні таємниці та чари. Наприкінці екскурси всі вони як спеціальний дарунок отримають стільки шоколадок і цукерок, що їм вистачить на все життя! Отож шукайте Золоті квитки! П'ять Золотих квитків було надруковано на золотому папері й захищено під звичайнісінькими обгортками п'яти звичайнісіньких шоколадних батончиків. Ці п'ять батончиків можуть опинитися де завгодно - в будь-якій крамничці на будь-якій вулиці у будь-якому місті будь-якої країни світу - на будь-якому прилавку, де продають цукерки «Вонка». А п'ятеро щасливців, які знайдуть ці п'ять Золотих квитків, стануть *єдиними* особами, яким дозволять відвідати мою фабрику й побачити, яка вона *тепер* зсередини! Успіхів вам усім і успішного полювання!

(Підпис: Віллі Вонка) [32]

- Та він здурів! - пробурмотіла бабуся Джозефіна.

- Блискучий розум! - вигукнув дідунь Джо. - Просто чарівник! Ви тільки уявіть, що тепер буде! Цілісінький світ почне шукати Золоті квитки! Усі купуватимуть батончики «Вонка», сподіваючись знайти там квиточок! Він продасть шоколадок більше, ніж будь-коли! Яка ж то буде радість знайти квиток!

- А шоколадки й цукерки, яких вистачить на все життя - і безкоштовно! - додав дідусь Джордж. - Ви собі уявіть!

- Їх би мали привезти вантажівкою! - сказала бабуня Джорджина.

- Мене аж нудить від самої думки про них, - скривилася бабуся Джозефіна.

- Дурниці! - вигукнув дідунь Джо. - Чар-лі, правда, було б *чудесно* - розгорнути батончик і побачити, як усередині виблискує Золотий квиток! [33]

- Ще й як, дідуню. Але на це нема надії, - похнюпився Чарлі. - Я ж отримую тільки одну шоколадку на рік.

- Ніколи не знати, онучку, - втрутилась бабуня Джорджина. - За тиждень у тебе день народження. Ти маєш не менше шансів, ніж будь-хто інший.

- На жаль, це не так, - засумнівався дідусь Джордж. - Золоті квитки скоріше знайдуть ті діти, які мають змогу купувати шоколадки щодня. А наш Чарлі отримує лиш одну на рік. Надії нема. [34]

Розділ 6. Два перші щасливці

Уже на другий день знайшли перший Золотий квиток. Щасливцем виявився якийсь Август Глуп, і на першій сторінці вечірньої газети, яку читав пан Бакет, красувалося його велике фото. На знімку був дев'ятирічний хлопець, такий тілистий, ніби його надудили велетенською

помпою. З усього його тіла випиналися [35] здоровезні обвислі складки жиру, а лице нагадувало потворну грудку тіста з маленькими смородинками очей, що зажерливо поглядали на світ. Містечко, в якому жив Августус Глуп, за словами газети, просто шаленіло від радості за свого героя. З усіх вікон майоріли прапори, школярів звільнили від уроків, а ще на честь знаменитого земляка було влаштовано парад. «Я *знала*, що Августусь знайде Золотого квитка, - сказала його мати журналістам. - Він щодня з'їдає *стільки* шоколадних цукерок, що було б просто неймовірно, якби він його не знайшов. їсти - це його пристрасть. Це *єдине*, що його цікавить. Але ж це краще, ніж бути хуліганом і стріляти на дозвіллі з самопалів, правда? І ще я завжди кажу, що він *стільки* не їв би, якби не потребував поживи, правда? Бо це ж вітаміни. Як він зрадіє, коли побуває на легендарній фабриці містера Вонки! Ми *пишаємося* ним!» [36]

- Яка огидна жінка, - скривилася бабуся Джозефіна.

- А хлопець який бридкий, - додала бабуня Джорджина.

- Залишилося тільки чотири Золоті квитки, - замислився дідусь Джордж. - Цікаво, кому дістануться *вони*.

І ось уже цілу країну, та що там - цілий світ - зненацька охопила лихоманка купувати цукерки. Усі несамовито шукали решту безцінних квиточків. Дорослющі жінки влітали в цукерні, хапали одразу по десять батончиків «Вонка», похапцем здирали з них обгортки, жадібно позираючи, чи не блисне зсередини золотистий папірець. Дітлахи трошили молотками свої свинки-скарбнички і мчали в цукерні з пригорщами монет. В одному місті відомий бандит пограбував банк на п'ять тисяч доларів і того ж дня потратив усі гроші на шоколадні батончики. А коли поліція ввірвалася в будинок грабіжника, [37] щоб його заарештувати, той сидів на підлозі серед цілих гір батончиків і здирав обгортки довжелезним кинджалом. У далекій Росії одна жінка, Сара Рус, заявила, що знайшла другий квиток, але він виявився майстерною підделкою. Відомий учений з Англії, професор Фолбоді, винайшов пристрій, який дозволяв одразу, не розгортаючи батончик, знати, чи є під обгорткою Золотий квиток. Пристрій мав механічну руку, що вискакувала зі страшенною силою, хапаючи все, що мало в собі бодай крихточку золота, тож якийсь час здавалося, що питання вичерпано. Та на лихо, коли професор демонстрував свій винахід у кондитерському відділі одного великого універмагу, механічна рука вискочила й ухопила кутній зуб із золотою пломбою однієї графині, що стояла поблизу. Це було таке жахіття, що юрба той пристрій просто розтрощила. [38]

Раптом, саме перед днем народження Чарлі Бакета, газети сповістили, що знайшовся другий Золотий квиток. Цього разу пощастило дівчинці, яку звали Верука Солт і яка жила зі своїми заможними батьками в далекому величезному місті.

І знову вечірня газета пана Бакета опублікувала фото щасливиці. Вона сиділа між сяючими батьками у вітальні їхнього будинку, розмахуючи над головою Золотим квитком, і всміхалася від вуха до вуха.

Веруччин батько, пан Солт, з готовністю пояснив журналістам, як саме було знайдено квиток. «Бачите, - сказав він, - одразу, як доня сказала, що просто *мусить* мати Золотий квиток, я пішов у місто й почав купувати всі шоколадні батончики «Вонка» - всі, які бачив. Купував їх, мабуть, *тисячами*. Сотнями тисяч! Тоді вантажив у фургони й відправляв на власну фабрику. Мій, розумієте, бізнес - це [39] горішки, і в мене працює майже сотня жінок, які луцять горішки, щоб їх потім смажити й підсолювати. Цілими днями ці жінки сидять і луцять горішки. Тож я їм сказав: «Дівчата, тепер, замість луцтити горішки, здирайте обгортки з цих дурних батончиків!» Вони так і робили. Зранку до вечора кожнісінька моя робітниця зривала з батончиків обгортки.

Та минуло три дні - і все дарма. Це було жахіття! Моя Веручечка з кожним днем сумнішала й сумнішала і, коли я вертався додому, кричала на мене: «*Де мій Золотий квиток! Я хочу Золотий квиток!*» Вона годинами лежала на підлозі, хвицяла ногами й страшенно лементувала. Я не міг дивитись, як страждає моя дівчинка, тому поклявся не припиняти пошуків, доки не здобуду те, що вона забажала. І раптом... на четвертий день увечері одна моя робітниця закричала: «Я знайшла! Золотий квиток!» А я звелів: «Давай сюди, швидко!» [40]

Вона віддала, а я побіг додому й віддав його моїй любій Веруці, і ось вона знову усміхнена, а вся наша родина знову щаслива».

- Ця ще гірша за того товстуна, - скривилася бабуся Джозефіна.

- їй треба надавати добрячих ляпанців, - додала бабуня Джорджина.

- Дідуню, мені здається, що батько дівчинки зробив не дуже чесно, - пробурмотів Чарлі.

- Він її розбещує, - відповів дідунь Джо. - А коли дитину так панькати, то нічого доброго не вийде. Запам'ятай, Чарлі, мої слова.

- Іди спати, синку, - озвалася мати Чарлі. - Завтра твій день народження, не забувай. Я сподіваюся, що ти встанеш раненько, щоб розгорнути дарунок.

- Батончик «Вонка»! - зрадів Чарлі. - Це буде батончик «Вонка», правда?

- Так, синку, - зізналася матуся. - Звичайно.[41]

- Ох, як було б чудово, якби я знайшов там третій Золотий квиток! - розмірився Чарлі.
- Завтра, як отримаєш дарунок, заходь сюди, - попросив дідунь Джо. -Тоді ми всі побачимо, як ти знімаєш обгортку.

Розділ 7. День народження Чарлі

- З днем народження! - голосно привітали Чарлі четверо стареньких, коли він на другий день уранці зайшов до них у кімнату.

Чарлі нервово всміхнувся й сів на краєчок ліжка. Обома руками він дуже обережно тримав свій дарунок, свій єдиний дарунок. На обгортці було написано: «Високочудесний зефірмелад Вонки». [43]

Четверо стареньких, по двоє з кожного кінця ліжка, підперлися подушками і з хвилюванням дивилися на солодкий батончик у руках Чарлі.

Пан і пані Бакети теж зайшли й зупинилися біля ліжка, дивлячись на Чарлі.

У кімнаті запала тиша. Усі тепер чекали, коли Чарлі почне розгортати дарунок. Чарлі поглянув на батончик. Повільно, з любов'ю, погладжував його пальцями, і блискуча паперова обгортка легенько похрускувала в принишклій кімнаті.

А тоді пані Бакет лагідно сказала:

- Не переживай, синку, якщо не знайдеш під обгорткою того, що шукаєш. Не сподівайся, що тобі аж так пощастить.

- Це правда, - погодився пан Бакет. Чарлі нічого не сказав.

- Зрештою, - сказала бабуся Джозефіна, - в цілому світі залишилося всього три квиточки. [44]

- Головне, - додала бабуня Джорджина, - хоч би там як, а солодкий батончик ти маєш.

- «Високочудесний зефірмелад Вонки!» - вигукнув дідусь Джордж. - Це ж найкращий сорт! Тобі дуже сподобається!

- Ага, - прошепотів Чарлі. - Я знаю.

- Забудь про всі ті Золоті квитки і поласуй батончиком, - заохотив дідунь Джо. - Чого чекаєш?

Усі вони знали, що смішно було сподіватися знайти чарівний квиток у жалюгідному маленькому батончику, тому намагалися лагідно й м'яко підготувати Чарлі до розчарування. Але дорослі знали ще одну штуку, а саме: надія, хоч і *малесенька*, та все ж була.

Вона *просто мусила* бути.

Цей батончик мав такі самі шанси мати в собі Золотий квиток, як і будь-яка інша цукерка.

І саме тому батьки, дідусі й бабусі були напружені [45] й схвильовані не менше за самого Чарлі, хоч і вдавали, що дуже спокійні.

- Не барися, розгортай, бо спізнишся до школи, - сказав дідунь Джо.

- Скоріше, - додав дідусь Джордж.

- Розгортай, онучку, - попросила бабуня Джорджина. - Розгортай, будь ласка. Бо я нервуюся.

Дуже повільно хлопцеві пальці почали відривати малесенький кутик обгортки.

Старенькі на ліжку понахилилися вперед, витягуючи худі жилаві шиї.

Тоді зненацька, ніби не в змозі стримувати напруження, Чарлі роздер обгортку просто посередині... і йому на коліна впав... світло-коричневий шоколадний батончик.

Там не було й сліду Золотого квитка.

- Ну... от і все! - весело озвався дідунь Джо. - Цього ми й сподівалися.

Чарлі підвів голову. [46]

З ліжка на нього уважно дивилися чотири лагідні старі обличчя. Він сумно всміхнувся їм кутиком уст, а тоді стенив плечима й про-стяг батончик матері зі словами:

- Натє, мамо, візьміть шматочок. Поділімося. Хай усі покуштують.

- Нізащо! - відмовилася мама. І всі інші запротестували:

- Ні, ні! Нам таке й не снилося! Він увесь твій!

- Будь ласка, - Чарлі благально повернувся до дідуна Джо й запропонував йому батончика.

Але той, як і всі, відмовився навіть від манюсінського шматочка.

- Пора вже йти до школи, - нагадала пані Бакет, поклавши руку на худенькі синові плечі. - Біжи, бо спізнишся. [47]

Розділ 8. Знайдено ще два Золоті квитки

Того вечора газета пана Бакета повідомила про знахідку не лише третього Золотого квитка, а й четвертого. «СЬОГОДНІ ЗНАЙДЕНО ДВА ЗОЛОТІ КВИТКИ, - волали заголовки. - ЗАЛИШИВСЯ ЛИШ ОДИН».

- Що ж, - сказав дідунь Джо, коли вся родина зібралася після вечері в кімнаті стареньких. - Послухаймо, хто їх знайшов. [48]

«Третій квиток, - прочитав пан Бакет, піднісши газету до самих очей, бо бачив поганенько, а на окуляри не мав грошей, - третій квиток знайшла панна Віолета Бореґард. Величезне хвилювання панувало в домі Бореґардів, коли наш репортер прибув туди, щоб узяти інтерв'ю в щасливої панночки - клацали фотоапарати, виблискували спалахи, а люди штовхалися й пхалися, намагаючись підійти хоч трохи ближче до знаменитості. А знаменитість стояла на кріслі у вітальні, шалено махаючи рукою з Золотим квитком, наче зупиняла таксі. Щось усім говорила дуже швидко й дуже голосно, та нелегко було зрозуміти її слова, бо водночас вона так само шалено жувала жуйку.

- Я жую безперестанку, - кричала дівчина, - та коли почула про ті квитки містера Вонки, то відклала жуйку і перейшла на цукерки - мала надію, що мені пощастить. Тепер, зрозуміло, я знову жуватиму. Я дуже люблю [49] жуйку. Не можу без неї жити. Жую цілісінкими днями, крім тих кількох хвилин, коли треба їсти. Тоді я приліплюю жуйку за вухо - щоб не загубити. Чесно вам зізнаюся, що почувалася б нікудишньо, якби цілий день не жувала жуечку. Це щира правда. Мама каже, що панночкам таке не личить і що бридко дивитися, коли дівчачі щелепи постійно плямкають, але я не згодна. І хто вона така, до речі, щоб критикувати? її щелепи, якщо хочете знати, теж плямкають не менше - вона цілими днями на мене кричить.

- Цить, Віолето, - озвалася пані Бореґард з дальнього кутка кімнати, де вона стояла на піаніно, щоб не затовкла юрба.

- Маман, не заводься! - гаркнула панна Бореґард. - Вам, мабуть, - знову звернулася вона до репортерів, - цікаво буде знати, що я жую оцей шматочок жуйки уже *три місяці*. Тобто це новий рекорд. Я вже побила попередній [50] рекорд моєї найкращої подружки Кор-нелії Принцметель. Як вона казилася! Ця жуйка - мій найцінніший скарб. На ніч я її приліплюю до бильця ліжка, і зранку вона знову готова до жування... може, спочатку твердувата, але трохи пожуєш - і вона м'якне. Коли я ще не почала жувати на світовий рекорд, то міняла жуйку раз на день. Найчастіше робила це в ліфті, вертаючись зі школи додому. Чому в ліфті? Бо мені подобалося чіпляти липкі пожовані грудочки на ліфтові кнопки. Тоді до пальця того, хто заходив у ліфт після мене й натискав кнопку, приклеювалася моя стара жуйка. Га-га! Іноді зчинявся такий вереск. Найбільше репетували жінки в дорогих рукавичках. Ой, я така рада, що зможу відвідати фабрику містера Вонки. Тим паче, що після цього він дасть мені жуйки на все життя. Класно! Ура! - *Мерзенне* дівчисько, - скривилася бабуся Джозефіна. [51]

- Просто ганьба! - додала бабуня Джор-джина. - Вона зі своєю жуйкою обов'язково влипне в халепу, от побачите.

- Тату, а кому ж дістався четвертий квиток?

- Зараз побачимо, - відповів пан Бакет, знову придивляючись до газети. - Ага, ось воно. «Четвертий Золотий квиток, - прочитав він, - знайшов хлопець Майк Тіві».

- Ще один поганець, хай мені грець, - буркнула бабуся Джозефіна.

- Не перебивайте, бабусю, - попросила пані Бакет.

«Дім родини Тіві, - почав читати пан Бакет, - коли туди прибув наш кореспондент, теж був заповнений схвилюваними гостями, однак щасливого переможця, тобто Майка Тіві, уся ця ситуація, здається, страшенно дратувала. - Ви що - подуріли? Не бачите, що я дивлюся телевізор? - сердито крикнув він. - Не заважайте!

Дев'ятирічний хлопець сидів перед величезним телевізором, не зводячи очей з екрана, й дивився фільм, у якому одна зграя бандитів розстрілювала з автоматів іншу.

Майк Тіві і сам був обвішаний вісімнадцятьма різноманітними іграшковими пістолетами й автоматами. Раз у раз він підстрибував і - тра-та-та! - давав довгі черги з котроїсь стрі-лячки.

- Тихо! - кричав він, коли хтось намагався його про щось запитати. - Я ж вам казав не заважати! Цей серіал такий кайфовий! Просто клас! Я дивлюся його щодня. Я всі серіали дивлюся щодня, навіть лажові - ті, де не стріляють. Але бандитські - найкращі. Вони такі класні, ці бандюги! Особливо, коли нашіпговують один одного свинцем або штрикають старими кинджалами, або лупляться кастетами! Я все віддав би, щоб теж так могли! Ото *життя*, кажу

вам! Клас!» [53]

- Годі вже! - втрутилась бабуся Джозефі-на. - Не могу цього слухати!
- Я теж, - погодилась бабуня Джорджина. - Невже тепер усі діти так поведуться - як оці шмаркачі, про яких ми щойно почули?
- Звичайно, ні, - усміхнувся їй пан Бакет. - Хоч деякі, на жаль, так. Але не всі.
- Тепер лишився *один-єдиний квиточок!* - нагадав дідусь Джордж.
- Саме так, - зітхнула бабуня Джорджина. - Я точно знаю, що завтра на вечерю їстиму капуста, і так само точно знаю, що цей квиток дістанеться якійсь огидній малій почварі, яка його не заслужила!

Розділ 9. Дідунь Джо іде на ризик

На другий день, коли Чарлі вернувся зі школи й зайшов до дідусів і бабусь, то побачив, що не спить лише дідунь Джо. Усі інші голосно хропли.

- Цс! - прошепотів дідунь Джо й жестом підкликав Чарлі до себе.

Той навшпиньки підійшов і став біля ліжка. Старий хитрюче йому всміхнувся, а тоді сягнув рукою під подушку. Коли ж її звідти витяг, то його пальці стискали старезного шкіряного гаманця. Затулившись ковдрою, старий відкрив гаманця й перевернув догори дном. [55]

Звідти викотилася одна-єдина срібна десяти-центово монетка.

- Це мій таємний скарб, - пошепки пояснив він. - Ніхто про нього не знає. Зробимо ще одну спробу знайти той останній квиток. Що скажеш? Але мусиш мені допомогти.

- Дідуню, невже ви хочете потратити на це останні свої гроші? - прошепотів Чарлі.

- Авжеж хочу! - схвильовано прохрипів старий. - Не гай часу на суперечки! Я не менше за тебе прагну знайти той квиток! На. Бери гроші й біжи в найближчу крамничку, купи перший-ліпший батончик «Вонка» і мерщій повертайся з ним сюди, розгорнемо разом.

Чарлі взяв срібну монетку і миттю вислизнув з кімнати. За п'ять хвилин він уже повернувся.

- Купив? - пошепки спитав дідунь Джо, очі якого аж сяяли від збудження.

Чарлі ствердно кивнув і показав батончик. [56]

На обгортці було написано: «ВОНКА: ГОРІХОВИЙ ХРУСТКИЙ СЮРПРИЗ».

- Добре! - прошепотів старий, сідаючи в ліжку й потираючи руки. - Тепер... підходь сюди, сідай біля мене і разом його розгорнемо. Готовий?

- Так, - підтвердив Чарлі. - Готовий.

- Відривай верхню обгортку.

- Ні, - заперечив Чарлі, - це ж ви за нього заплатили. Робіть усе самі.

Пальці старого страшенно тремтіли, доки він обмацував батончик.

- Немає ніякої надії, - ледь чутно захихотів він. - Ти ж розумієш, що надії немає, правда?

- Так, - озвався Чарлі. - Розумію.

Вони перезирнулися й обидва нервово захихотіли.

- Май на увазі, - додав дідунь Джо, - існує лише манюсінський шанс, що це саме та цукерка, згоден? [57]

- Так, - погодився Чарлі. - Звичайно. Чому не розгортаєте, дідуню?

- На все свій час, хлопчику, на все свій час. Як ти гадаєш, з якого кінця починати?

- З отого. З найдалшого від вас. Відірвіть тільки малесенький клаптик, щоб ми нічого й не бачили.

- Отакий? - запитав старий.

- Ага. А тепер ще трошечки.

- Доривай ти, - сказав дідунь Джо. - Бо я дуже хвилююся.

- Ні, дідуню. Мусите самі.

- Ну що ж. Отак-от. - І він віддер обгортку.

Вони вдвох зазирнули під неї. Це був солодкий батончик - та й годі. Зненацька їм стало дуже смішно, і вони ви-бухли шаленим реготом.

- Що таке?! - скрикнула бабуся Джозефі-на, несподівано прокинувшись. [58]

- Нічого, - відповів дідунь Джо. - Спи собі, спи.

Розділ 10. Родина починає голодувати

За два наступні тижні стало страшенно холодно. Спочатку пішов сніг. Це сталося цілком несподівано якось уранці, коли Чарлі Бакет саме вдягався йти до школи. Він стояв біля вікна й бачив велетенські сніжинки, що поволі сіялися з замерзлого, сталевого кольору, неба.

До вечора снігу насипало довкола хатинки [60] більш як на метр, і пан Бакет мусив розчищати стежку від дверей до вулиці.

Після снігопаду зірвався сильний крижаний вітер, що не вщухав кілька днів. Він проймав аж до кісток! Усе, до чого торкався Чарлі, було ніби з льоду, і щоразу, як він виходив з дверей, вітрище наче ножем різав по щоках.

У саму хатинку крізь щілини попід дверима й навколо вікон проривалися струмені крижаного повітря, й годі було від них сховатися. Четверо стареньких, скоцюрбившись, мовчки лежали в ліжку й намагалися врятуватися від холоду. Давно забулася радість з приводу Золотих квитків. Ніхто в родині не міг ні про що думати, крім двох насущних проблем - як зігрітися і як наїстися.

Чомусь саме в холодну погоду розбурхується апетит. Усі ми тоді починаємо мріяти про паруючу смаженину, про гарячі яблучні пироги та всілякі інші смачні теплі страви. А оскільки [61] всім нам щастить значно більше, ніж ми гадаємо, найчастіше ми отримуємо бажане... чи щось подібне. Але Чарлі Бакет ніколи не отримував бажаного, бо батьки не мали на це грошей, тож що довше лютувала холоднеча, то нестерпніше мучив його вовчий голод. Давно вже він зіщи-пав обидва батончики - і той, що з дня народження, і той, що купив дідунь Джо - тож тепер нічого не лишалося, як тричі на день їсти водянисті капустяні страви.

А тоді страви стали ще водянистіші.

Причина була в тому, що фабрика зубної пасти, де працював пан Бакет, зненацька збанкрутувала й мусила закритися. Пан Бакет негайно почав шукати іншої роботи. Проте дарма. Врешті-решт заробити кілька пенсів він міг тільки розчищаючи сніг на вулицях. Але цього не вистачало, щоб купити хоч би четвертину харчів, необхідних для сімох душ. Становище ставало нестерпне. Тепер на сніданок кожен отримував [62] тільки по шматочку хліба, а на обід - половинку вареної картоплини.

Помалу в хатинці почали голодувати.

А Чарлі Бакет щодня, човгаючи по снігу до школи, мусив проходити повз величезну шоколадну фабрику містера Віллі Вонки. І наближаючись до неї, він щодня задирав угору гостренького носика і втягував у ніздрі цей чудовий солодкий запах рідкого шоколаду. Часом він на кілька хвилин завмирав біля воріт, глибоко вдихаючи повітря, ніби намагався увесь той запах проковтнути.

- Дитина, - сказав дідунь Джо, якогось крижаного ранку вистромляючи з-під ковдри голову, - дитина повинна їсти більше. Не має значення, що буде з нами. Ми вже старі. *А хлопчик росте!* Він так не може! Він стає схожий на скелет!

- Що ж тут вдієш? - промимрила нещасна бабуся Джозефіна. - Він відмовляється брати [63] харчі в нас. От і сьогодні зранку мама спробувала непомітно підкласти йому свій шматочок хліба, та він до нього й не торкнувся. Змусив її забрати хліб назад.

- Отака добра дитина, - додав дідусь Джордж. - Він вартий кращого.

Погода й далі була жахлива.

А Чарлі Бакет з кожним днем худнув і худнув. Обличчя його стало страшенно бліде і виснажене. Шкіра так щільно обтисла йому щоки, що з-під неї аж випиналися кістки. Сумнівно було, що він протягне так довго й не захворіє.

Потроху, керуючись тією дивною інтуїцією, що так часто приходиться на допомогу дітям у скрутні часи, він почав непомітно міняти свої звички, заощаджуючи сили. Уранці виходив з хати на десять хвилин раніше, щоб до школи не бігти, а йти помалу. На перерві сидів тихенько й нерухомо в класі, тоді як інші діти [64] гасали на підвір'ї, борюкалися в снігу й кидалися сніжками.

Тепер він усе робив повільно й обережно, щоб уникнути виснаження.

А одного дня, коли він ішов зі школи, ховаючи обличчя від крижаного вітру (і помирав з голоду, як ніколи), його погляд зненацька впав на якийсь папірець, що лежав у канаві на снігу. Папірець був зеленуватий і щось йому невиразно нагадував. Чарлі зійшов на узбіччя й нахилився. Папірець був притрушений снігом, але Чарлі відразу його впізнав.

Це була однодоларова банкнота!

Він похапцем роззирнувся.

Може, її хтось щойно загубив?

Та ні, не може бути, бо вона присипана снігом.

Мимо пробігали по тротуару люди, ховаючи підборіддя в коміри шуб, і сніг хрустів у них під ногами. Ніхто ніяких банкнот не шукав; ніхто й не помічав хлопчика, що схилився в рівчаку.

То це буде його долар?

Він може його взяти?

Чарлі обережно видобув папірець з-під снігу. Він був мокрий і брудний, проте цілком нормальний.

ЦІЛІСІНЬКИЙ долар!

Він міцно затис папірець тремтячими пальцями і не зводив з нього очей. У цю мить це означало єдине, одне-однісіньке. Це означало ЇЖУ.

Чарлі механічно повернувся й рушив до найближчої крамнички. До неї було якихось десять кроків... це була крамничка з газетами і канцтоварами, в якій продавалося все, що завгодно, навіть цукерки та сигари... І ось що він *зробить*, зашепотів Чарлі гарячково сам до себе... він купить один запашний солодкий батончик і з'їсть його *увесь*, до крихти, просто отут, просто зараз... а решту грошей віднесе додому і віддасть мамі. [66]

Розділ 11. Чудо

Чарлі зайшов до крамнички й поклав на прилавок мокру доларову банкноту.

- Один «Високочудесний зефірмелад Вон-ки», - випалив він, пригадуючи смак батончика, подарованого на день народження.

Чоловік за прилавком був жирний і вгодований. Мав великі губи, гладкі щоки й товстелезну шию. Жир навколо шиї звисав складками на комір, немов гумовий обруч. Він відвернувся, [67] сягнув рукою, тоді знову повернувся до Чарлі і дав йому батончик. Чарлі схопив шоколадку, миттю зірвав обгортку і вп'явся в неї зубами. Відкусив великий шматок... тоді другий... о, яка ж то радість запихати в рот величезні кусні чогось солодкого й твердого! Яке неймовірне блаженство відчувати в роті тверду й поживну їжу!

- Синку, ти так сильно захотів батончика? - лагідно спитав продавець.

Чарлі кивнув, а рота йому аж розпирало шоколадом. Продавець поклав на прилавок здачу.

- їж потроху, - порадив він. - Живіт заболить, якщо ковтати не прожувавши.

Чарлі й далі пожадливо ковтав. Не міг зупинитися. Не минуло й півхвилини, як батончик зник у горлі. Хлопець ледве дихав, але відчував неймовірне, величезне щастя. Простяг руку по здачу. Тоді завагався. Його очі були на одному [68] рівні з прилавком. Дивилися на маленькі срібні монетки, що там лежали. Усі десяти-центові. Дев'ять штук. Яка різниця, якщо він витратить ще однісіньку...

- Мабуть, - сказав він тихо, - мабуть... я візьму ще один батончик. Такий самий, якщо можна.

- Чому ж не можна? - відповів гладкий продавець. Він знову сягнув собі за спину й дістав з полиці ще один «Високочудесний зефірме-лад Вонки». Поклав його на прилавок.

Чарлі взяв, здер обгортку... і *раптом*... з-під обгортки... блиснуло золотим сяйвом. Серце в нього завмерло.

- Це ж Золотий квиток! - закричав продавець і підстрибнув на півметра вгору. - У тебе Золотий квиток! Ти знайшов останній Золотий квиток! Ти ба! Ідіть усі сюди! Ідіть дивіться! Цей малий знайшов останній Золотий квиток від Вонки! Ось він! У нього в руках! [69]

Здавалося, в продавця починається припадок.

- Та ще й у моїй крамничці! - кричав він. - Хлопець його знайшов у моїй крамничці! Швидше кличте кореспондентів! Обережно, синку! Не розірви! Це ж безцінна річ!

За кілька секунд навколо Чарлі з'юрмилося з двадцяттеро душ, а з вулиці проштовхувалися інші. Усім кортіло побачити Золотий квиток і щасливця, котрий його знайшов.

- Де квиток? - закричав хтось. - Підніміть угору, щоб усі бачили!

- Ось він, ось він! - відгукнувся ще хтось. - Хлопець тримає його в руках! Дивіться, як сяє золото!

- І як це йому вдалося знайти, хотів би я знати? - сердито загорлав якийсь товстий хлопець.

- Та я ж кілька тижнів купую щодня по двадцять батончиків!

- А уяви, скільки він усього матиме безплатно! - заздрісно додав інший хлопець. - Вистачить

на все життя!

- Йому не завадить, бо він худий, мов скелет! - зареготала якась дівчинка.

Чарлі не поворухнувся. Він навіть не зняв з батончика Золотий квиток. Стояв непорушно, міцно тримаючи цукерку двома руками, а довкола штовхався й галасував натовп. Чарлі паморочилася голова. Здавалося, ніби зараз він злетить угору, як повітряна кулька. Ще трохи і його ноги відірвалися б від землі. Чув, як серце гупає десь аж у горлі.

Тієї миті він відчув, як хтось легенько торкнувся рукою його плеча, а коли зиркнув угору, то побачив над собою височенного чоловіка.

- Чуєш, - прошепотів той чоловік, - я в тебе куплю. Дам п'ятдесят доларів. Що скажеш? І ще дам новенького велосипеда. Гаразд?

- Ви що, *сказилися*? - крикнула якась жінка, що стояла поруч. - Та я йому за цей квиток [71] дам п'ятсот доларів! Хочеш продати квиток за п'ятсот доларів, юначе?

- Та *годі* вже! - гаркнув гладкий продавець, проштовхуючись крізь юрбу і міцно хапаючи Чарлі за руку. - Дайте дитині спокій! Розійдіться! Випустіть його! - А тоді зашепотів до Чарлі, підштовхуючи його до дверей:

- *Нікому* не віддавай! Бігом неси квиток додому, доки не загубив! Біжи й не зупиняйся аж до самої хати, зрозумів?

Чарлі кивнув.

- Знаєш, - гладкий продавець на мить замовк і всміхнувся, - я відчуваю, що тобі цей квиток був дуже потрібний. Страшенно за тебе радий. Щастя тобі, синку.

- Дякую вам, - відповів Чарлі і шодуху помчав крізь сніг. А пробігаючи повз фабрику містера Вонки, помахав їй рукою й проспівав:

- Я ще тебе побачу! Я скоро тебе побачу! За п'ять хвилин він був удома.

Розділ 12. Що було написано на Золотому квитку

Чарлі ввірвався у двері з криком:

- *Мамо! Мамо! Мамо!*

Пані Бакет була в кімнаті стареньких - занесла їм вечірній суп.

- *Мамо!* - вигукнув Чарлі, влітаючи до них, мов вихор. - Дивіться! Я його знайшов! Гляньте, мамо, гляньте! Останній Золотий квиток! Він мій! Я знайшов на вулиці гроші [73] і купив дві шоколадки, а в другій був Золотий квиток, і коло мене було море людей, вони хотіли його бачити, але продавець мене врятував, і я побіг додому, і ось я тут! **ЦЕ П'ЯТИЙ ЗОЛОТИЙ КВИТОК, МАМО, І Я ЙОГО ЗНАЙШОВ!**

Пані Бакет стояла й дивилася, а четверо стареньких, що сиділи на ліжку з мисками супу на колінах, повипускали з рук ложки і наче попримерзали до подушок.

Секунд з десять у кімнаті панувала мертва тиша. Ніхто не смів заговорити чи поворухнутися. Це була чарівна мить.

Аж тоді, дуже тихо, промовив дідунь Джо:

- Чарлі, ти що - нас дуриш? Чарлі? Ти жартуєш?

- Та *ні!* - вигукнув Чарлі, підбіг до ліжка й показав старенькому великий і осяйний Золотий квиток.

Дідунь Джо нахилився й уважно глянув на [74] квиток, ледь не торкаючись його носом. Усі стежили за ним, чекаючи вироку.

І ось дідунь Джо дуже повільно, з блаженною усмішкою на вустах, підняв голову і глянув просто на Чарлі. Щоки його порожевіли, широко розплющені очі радісно сяяли і в центрі, в самісінькому центрі кожного ока, в глибині чорних зіниць танцювали іскорки несамовитої радості. Дідунь глибоко вдихнув і раптом, без найменшого попередження, щось ніби вибухло у нього в грудях. Він рвучко здійняв угору руки й закричав:

- Урааааааааа!

Одночасно з вигуком його довге кістляве тіло підскочило на ліжку, тарілка з супом полетіла в лице бабусі Джозефіні, а цей дідуган, що мав дев'яносто шість з половиною років, що вже двадцять років не вставав з ліжка, хвацько зістрибнув у піжамі на підлогу й переможно затанцював. [75]

- Урааааааа! - горлав він. - Хай живе Чар-лі! Гіп-гіп, ура!

Тієї ж миті відчинилися двері і до хатини увійшов пан Бакет. Він змерз і втомився - і це було помітно. Цілісінький день пан Бакет розгрібав на вулицях сніг.

- Ого! - здивувався він. - Що це тут діється?

Йому швиденько все розповіли.

- Не може бути! - не повірив він. - Це неможливо.

- Чарлі, покажи квиток! - крикнув дідунь Джо, що й далі кружляв у своїй смугастій піжамі по підлозі, мов дєрвіш. - Покажи татові п'ятий і останній у світі Золотий квиток!

- Дай-но глянути, Чарлі, - сказав пан Бакет, падаючи на стілець і простягаючи руку.

Чарлі підійшов до нього з безцінним документом. Він був надзвичайно гарний, цей Золотий квиток, зроблений, як здавалося, зі щирого [76] золота товщиною в аркуш паперу. З одного боку, надруковане якимось хитрим способом чорними-пречорними літерами, було саме запрошення - від містера Вонки.

- Прочитай уголос, - попросив дідунь Джо, нарешті знову залазячи в ліжко. - Щоб ми всі почули, що там написано.

Пан Бакет підніс Золотий квиток до самісіньких очей. Руки його трохи тремтіли і сам він, здавалося, був цією пригодою дещо спантеличений. Кілька разів глибоко вдихнувши, пан Бакет прокашлявся й сказав:

- Добре, я прочитаю. Слухайте:

«Містер Віллі Вонка вітає тебе, щасливого власника Золотого квитка! З приємністю тисну тобі руку! На тебе чекають надзвичайні події! Попереду в тебе багато чудових несподіванок! А поки що запрошую тебе відвідати мою фабрику й цілісінький день побути [77] моїм гостем - тебе і всіх інших, кому пощастило знайти Золоті квитки. Я, Віллі Вонка, сам водитиму тебе по фабриці, покажу все, що там можна побачити, а потім, коли настане пора повертатися, за тобою їхатиме до самого дому ціла колона величезних вантажівок. Ці вантажівки, я обіцяю, будуть заповнені чудовими солодощами, яких тобі й твоїм рідним вистачить на багато років. Якщо ж колись припаси закінчатся, то досить звернутися на фабрику й показати цей Золотий квиток - і я з радістю дам тобі всього, що ти забажаєш. Таким чином, ти будеш забезпечений усілякими ласощами на все життя. Та це аж ніяк не найцікавіше з того, що станеться в день твого візиту. Я готую й інші, ще дивовижніші й фантастичніші несподіванки для тебе та для всіх власників Золотих квитків - загадкові й прекрасні сюрпризи, що вразять, [78] захоплять, здивують, ошелешать і спантеличать тебе понад усі сподівання. Тобі й не снилося, що з тобою таке станеться! Зачекай і побачиш сам! А тепер вислухай мої вказівки: для відвідин я вибрав перший день лютого. Саме цього дня, а не жодного іншого, ти маєш підійти до фабричної брами рівно о десятій ранку. Не запізнився! І ще ти маєш право взяти з собою одного чи двох родичів, які пильнували б, щоб ти не наробив якої шкоди. І останнє - не забудь цей квиток, інакше тебе не впустять.

Підпис: Віллі Вонка».

- Перший день *лютого!* - вигукнула пані Бакет. - Та це ж завтра! Сьогодні останній день січня, я *знаю!*

~ Ова! - вимовив пан Бакет. - Так і є!

- Дуже вчасно! - крикнув дідунь Джо. - Не можна гаяти ні секунди. Негайно починай [79] готуватися! Умийся, зачешися, відмий руки, почисть зуби, висякай носа, обріж нігті, наваксуй черевики, випрасуй сорочку і ще, заради Бога, відшкрябай зі штанів увесь той бруд! Треба готуватися, хлопче! Будь готовий до найважливішого у своєму житті дня!

- Не треба так хвилюватися, дідуню, - втрутилася пані Бакет. - І не лякайте бідного Чарлі. Нам усім треба заспокоїтися. Спочатку треба вирішити, хто піде на фабрику разом з Чарлі.

- *Я піду!* - закричав дідунь Джо і знову зірвався з ліжка. - Я піду з ним! Я його припиліную! Не турбуйтеся!

Пані Бакет усміхнулася старенькому, а тоді повернулася до чоловіка й спитала:

- А ти що скажеш? Не думаєш, що треба піти *тобі?*

- Ну... - завагався пан Бакет, - ні... Навіть не знаю. [80]

- Ти *мушиш*.

- Нічого я не *мушу*, - лагідно заперечив пан Бакет. - Тобто я з радістю пішов би. Це було б надзвичайно цікаво. А з іншого боку... мені здається, що з нас усіх найбільше *заслугує* піти саме дідунь Джо. Він про фабрику знає більше за нас. Звісно, якщо він добре почувається...

- Ураааааа! - закричав дідунь Джо, схопив Чарлі за руку й застрибав по кімнаті.

- Він *явно* почувається досить добре, - засміялася пані Бакет. - Так... можливо, ти маєш рацію. Можливо, з ним має піти саме дідунь Джо. Бо я точно не зможу піти - і на цілий день

покинути трьох стареньких самих-самі-сіньких.

- Слава Богу! - вигукнув дідунь Джо. - Навіки слава!

І тут знадвору щосили загнукали в двері. Пан Бакет пішов відчиняти й за мить у хатинку [81] влетіла ціла зграя кореспондентів та фотографів. Вони знайшли власника п'ятого Золотого квитка і прагнули якнайбільше всього вивідати для перших шпальт ранкових газет. Кілька годин у хатині панував страшенний гармидер і лиш опівночі пан Бакет спромігся всіх випхати, щоб Чарлі нарешті ліг спати.

Розділ 13. Настав щасливий день

...

Розділ 30. Шоколадна фабрика Чарлі

Великий скляний ліфт тепер ширяв високо над містом. У ньому стояли містер Вонка, дідунь Джо та малий Чарлі.

- Як я люблю свою шоколадну фабрику, - сказав містер Вонка, дивлячись униз. Тоді на хвилю замовк, а потім повернувся й глянув на Чарлі з надзвичайно серйозним виразом обличчя. - А тобі, Чарлі, вона теж подобається? - запитав він.

- О, так! - вигукнув Чарлі. - Думаю, це найчудовіша фабрика на світі!

- Дуже приємно це чути, - як ніколи серйозно проказав містер Вонка. Він не відводив очей від Чарлі. - Так, - повторив він, - мені [230] надзвичайно приємно чути це від тебе. І зараз я скажу, чому.

Містер Вонка нахилив голову набік, а тоді цілком несподівано саянув усмішкою, від чого з кутиків його очей побігли крихітні зморщечки, і сказав:

- Розумієш, люба дитино, я вирішив усе це тобі подарувати. Як тільки підростеш і зможеш нею управляти, фабрика стане твоєю.

Чарлі витріщився на містера Вонку. Дідунь Джо роззявив рота, намагаючись щось сказати, але не міг видушити й словечка.

- Це щира правда, - запевнив містер Вонка, тепер уже всміхаючись від вуха до вуха. - Я справді віддаю фабрику тобі. Ти згоден?

- Віддаєте фабрику йому? - не міг повірити дідунь Джо. - Ви, мабуть, жартуєте.

- Я не жартую. Я цілком серйозно.

- Але... але... чого це вам забаглося віддати вашу фабрику малому Чарлі? [231]

- Боюся, мама з нами не піде, - сумно сказав Чарлі.

- Чому це?

- Бо вона не покине бабусю Джозефіну, бабуню Джорджину та дідуся Джорджа.

- Вони теж можуть перебратися на фабрику!

- Не зможуть, - заперечив Чарлі. - Вони дуже старенькі і двадцять років не злазили з ліжка.

- То ми й ліжко разом з ними заберемо, - сказав містер Вонка. - У цьому ліфті ліжко поміститься легко.

- Ви не витягнете ліжко з хатинки, - втрутився дідунь Джо. - Не пролізе крізь двері.

- Не впадайте у відчай! - вигукнув містер Вонка. - Немає нічого неможливого! Ось дивіться!

Ліфт уже ширяв над самісіньким дахом хатинки Бакетів.

- Що ви хочете зробити? - спитав Чарлі.

- Хочу їх забрати, - відповів містер Вонка.

- Як? - здивувався дідунь Джо.

- Прямо через дах, - пояснив містер Вонка, натискаючи ще одну кнопку.

- Не треба! - зойкнув Чарлі.

- Стійте! - крикнув дідунь Джо. ТРІСЬ! ТОРОХ!

І ліфт залетів прямісінько крізь дах у спальню до стареньких, що лежали на ліжку. їх засипав порошок, потрощена черепиця, уламки дощок, таргани, павуки, цегла й цемент, отож усі троє стареньких подумали, що настав кінець світу.

Бабуня Джорджина зомліла, в бабусі Джо-зефіни випала з рота штучна щелепа, дідусь

Джордж заховав голову під ковдру, а з сусідньої кімнати примчали пан і пані Бакети.

- Рятуйте! - заволала бабуся Джозефіна.

- Заспокойся, старенька, - підбадьорив її дідунь Джо, виходячи з ліфта. - Це ж ми. [235]

- Мамо! - крикнув Чарлі, кидаючись в обійми пані Бакет. - Мамо! Мамо! Послухай, що сталося! Ми всі будемо жити на фабриці містера Вонки й допоможемо йому нею керувати! А ще він віддає її *всю* мені і... і... і... і...

- Що ти таке мелеш? - здивувалася пані Бакет.

- Краще поглянь на нашу хату! - розпачливо вигукнув Бакет. - Ви її майже розвалили!

- Шановний пане, - вискочив уперед містер Вонка, люб'язно потиснувши руку панові Бакету, - я дуже радий з вами познайомитися. Не переживайте за вашу хату. Віднині вона вам уже не знадобиться.

- Хто цей псих? - закричала бабуся Джо-зефіна. - Він нас трохи не повбивав!

- Це, - сказав дідунь Джо, - сам містер Віллі Вонка.

Минуло чимало часу, поки Чарлі з дідунем [236]

Джо змогли нарешті всім пояснити, *що* з ними сьогодні відбувалося. Але й після цього всі вони відмовилися їхати на фабрику в ліфті.

- Краще вже я помру у своєму ліжку! - запротестувала бабуся Джозефіна.

- Я теж! - підтримала її бабуня Джорджина.

- Я відмовляюся їхати! - оголосив дідусь Джордж.

Але містер Вонка, дідунь Джо та Чарлі, не зважаючи на їхні крики, просто заштовхали ліжку в ліфт. А тоді ще й пана та пані Бакетів туди затягли. Потім зайшли й самі. Містер Вонка на-тис кнопку. Двері з'їхалися. Бабуня Джорджина заголосила. А ліфт піднявся над підлогою і вилетів крізь проламаний дах просто в небо.

Чарлі виліз на ліжку і намагався заспокоїти заціпенілих від жаху стареньких.

- Не бійтеся, будь ласка, - примовляв він. - Тут цілком безпечно. Ми летимо в найчарівні-ше місце на світі! [237]

- Чарлі правду каже, - підтвердив дідунь Джо.

- А якщо ми долетимо, то там буде якась їжа? - запитала бабуся Джозефіна. - Я просто вмираю з голоду! Ми всі такі голодні!

- Якась *їжа*? - розреготався Чарлі. - О-о!.. Ще хвильку - й побачите!..